

POLIROM

Ștefan AGOPIAN

*Cache
de catifea*

ROMAN

*Fiction
Ltd*

De același autor :

Ziua mîniei

Tobit

Manualul întâmplărilor (premiul Uniunii Scriitorilor)

Sara

Însemnări din Sodoma

Republica pe eșafod

Fric

© 2004 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ;

P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

AGOPIAN, ȘTEFAN

Tache de catifea: roman / Ștefan Agopian ; pref. de Eugen Negrici

Ed. a IV-a – Iași : Polirom, 2004

296 p. ; 20 cm (Fiction Ltd)

ISBN : 973-681-532-3

ISBN ePub: 978-973-46-2492-8

ISBN PDF: 978-973-46-2493-5

I. Negrici, Eugen (pref.)

821.135.1-31

Printed in ROMANIA

Ștefan AGOPIAN

*Cache
de catifea*

ROMAN

Ediție definitivă

Prefață de Eugen Negrici

POLIROM
2004

Prefață

Publicînd, în mai puțin de un deceniu (1979-1987), cinci cărți memorabile (patru romane și un volum de povestiri), Ștefan Agopian a devenit un autor de referință al literaturii actuale și un nume pe care și-l dispută cîteva grupări literare și două „generații de creație”. Nici un comentator al fenomenului artistic românesc nu va putea face abstracție de contribuția scriitorului la modernizarea prozei, la înnoirea mijloacelor ei, la deplina ei izbîndă asupra îngrădirilor mimesisului.

Cărțile lui Agopian reprezintă o victorie a imaginației creatoare și veriga lipsă a evoluției prozei noastre dominante, vreme de un secol și jumătate, de redare și de memorie, proză rareori aflată în zona ficțiunii, și care e săracă în produse ale fanteziei pure. Romanul *Tache de catifea* (1981), desăvîrșind intuițiile estetice ale cărții de debut (*Ziua mîniei*, 1979), constituie un punct extrem al procesului de emancipare treptată a prozei românești, nu numai față de dogmatismul realismului-socialist al anilor '50, ci și față de rigorile realismului canonic în general. Multă vreme, pentru scriitorii noștri obsedați de regăsirea unei atmosfere de creație cît de cît asemănătoare celei interbelice, revenirea la normalitate a însemnat, la început, reînvățarea alfabetului prozei, mai precis recîștigarea dreptului de a scrie o proză realistă cu tehnici narrative, tipologii tradiționale și o tematică socială sau psihologică fără implicații politice periculoase: obiectiv modest, dar, ca să spunem așa, realist. După un răstimp al tranziției, s-a pășit cu „curaj” peste mai vechile interdicții și recomandări. Temele așa-zicînd „majore” n-au mai constituit un deziderat creator, comandamentele reflectiste au fost ignorate, s-a ieșit de sub tirania „tipicului” și s-a trecut de la „tipic” la *excepțional*, la *periferic* și la *insolit* prin *literatura de cazuri* și prin *prozele pitorești de mediu*. De la jumătatea anilor '60, apar primele încercări timide de transfigurare a realului (în linia Voiculescu și doar atît); se publică, apoi, proze realiste cu sensuri simbolice sau cu intruziuni fantastice, mitice și

parabolice. În deceniul următor, ne aflăm departe de reflectivismul primitiv. Dar, deși se făcuseră mari progrese sub raport tehnic și câțiva prozatori au dovedit o rîvnă impresionantă în aclimatizarea unor experiențe formale europene mai recente, prea puține cărți reușeau să dea senzația biruinței depline a literaturii ca literatură. În jurul anului 1970, spre sfîrșitul perioadei de pseudoliberalizare, prozatorii „Școlii de la Tîrgoviște” vor înlocui *mimesisul* cu *poiesisul* și vor întoarce literatura către ea însăși, renunțînd, în mare măsură, la *reprezentare*. Ludicul, parodicul și mai ales autoreflexivitatea vor fi împinse, prin acești scriitori, foarte departe. Dar Ștefan Agopian, fără să renunțe la voluptățile jocului și la avantajele stilistice ale situării metatextuale, a dat cale liberă fanteziei creatoare să ivească o *irealitate* consecventă și plauzibilă. Într-o etapă istorică bine definită, în care cei mai mulți scriitori se străduiau să prindă sensul dramatic al realității imediate și, fără să irite prea mult autoritățile vigilente, să facă progrese mărunte în cucerirea adevărului (politic, istoric sau social), a apărut, iată, o carte care ne dădea sentimentul deplinei gratuități artistice. Pare scrisă oriunde altundeva numai în umbra și schizoida României ceaușiste nu, căci acolo fiecare gest scriitoricesc conținea o replică, ascundea o intenție și urmărea un scop. Nu putem ști nici dacă autorul s-a așezat, astfel, în răspar față de „tendențiozitatea” și „militantismul”, în fond penibile (dar de înțeles), ale prozei românești din anii '70 și '80, față de intenția, ucigașă pentru literatură, a prozatorilor cu vocația veridicului de a dezvălui „racile” și de a comunica sferturi de adevăr liniștitoare și profitabile. Ceea ce ni se pare în afară de dubiu este că demersul lui, punct de hotar în istoria ficțiunii artistice românești, depășește, ca nivel de libertate a imaginației, tot ce s-a scris sub nimbul modernismului interbelic. El se află totuși pe făgașul acestuia, în continuarea liniei lui întrerupte de imixtiunea tragică a realismului-socialist, dar și de fenomenul revenirii ambițiilor reflectiviste la prozatorii oripilați de minciuna oficializată. Se află în prelungirea lui, ca și cum autorul, atins, ca și eroii săi nevolnici, de boala nepăsării transistorice, n-ar fi băgat de seamă sau ar fi întrezărit doar ca prin vis ce se întîmplă în jur și ce se întîmplă chiar cu el. În această carte, ca și în celelalte, deși un punct de plecare epic convențional nu s-ar zice că nu există și se poate vorbi, cu o oarecare îndreptățire, de un fel de „eroi” și de o istorie de familie plasată într-un timp anume și un spațiu concret (prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Oltenia), totul sau aproape totul e posibil. Prezentul se preschimbă în viitor, viitorul în trecut, obiectelor li se permite să plutească atunci cînd vor s-o facă, ființele omenești își

schimbă forma prin combustia sentimentelor, îngerii curioși și demoni simpatici se culcușesc printre vite și oameni, morților li se dă cuvîntul cînd cred de cuviință că ar trebui să întrerupă o conversație începută în viață, acolo unde nimic nu prețuiește mai mult decît dulceața și tihna taifasului, decorul se metamorfozează continuu și imprevizibil, liberul, prealiberul arbitru, și nu legile cauzalității guvernează o bună parte din evenimente, dacă evenimente s-ar putea numi faptele despre care se știe dinainte cum vor decurge. Radu Țeposu, unul dintre comentatorii prozei lui Agopian, a remarcat, în *Istoria tragică și grotescă*, felul cum „grotescul fuzionează cu sublimul, spiritualul cu visceralul, angelicul cu demonicul, realul cu visul, aparența cu esența, moartea cu viața, ficțiunea cu istoria”. Cum poate fi interpretată această fuziune, de fapt această indiferență a scriitorului față de absolutul estetic? Ori vizibila pasivitate a aceluiasi cînd trebuie să aleagă între bine și rău, între moarte și viață, între Dumnezeu și diavol, între pur și impur? Încercînd să-și explice această indolență care dă cale liberă tuturor imposibilităților și reunește contrariile, Radu Țeposu vorbește de un „păgînism spiritual” și de semnele unui „estetism cinic”. Mi se pare însă fundamental să ținem seama de faptul că Agopian nu dinamitează, nu distruge deliberat limitele dintre lucruri, condiționările, granițele, regulile prin care distingem fenomene, entități, concepte etice, stări, tipuri de scriitură opuse. Dacă ar face-o, mînat de o obstinație anarhic-disolutivă, de voința de relativizare, în fine, de intenții artistice de vreun fel anume, demersul lui nu ar fi fost prea diferit de acela al unui avangardist oarecare, tardiv și desuet. Or, Agopian nu vrea să demonstreze inconsistența lumii, a stratificărilor și ierarhiilor ei, pentru că nu vrea de fapt nimic și nu e mînat de vreun gînd secund, înrobitor. Nu se străduiește să admire ori să disprețuiască și nu-și dorește decît să sporovăiască și să viseze fără întrerupere, lenevind împreună cu eroii săi, împărțîșindu-le starea balcanic nirvanatică. Binecunoscuta, antipatica superbie genialoidă a scriitorului român care năzuiește să strălucească mereu, interesat de efectul cărții, îi este complet străină. În locul ei, se află o umilință luminoasă și calmă care nu este consecința unei umiliri preocupante. Psalmul 131, nu întîmplător citat în carte, ne îndreaptă gîndul spre ea: „Doamne, inima mea nu e trufașă și ochii mei nu știu ce e îngîmfarea, nu năzuiesc la lucruri care sînt prea grele și prea înalte pentru mine...”. Frapează, fără îndoială, felul distrat, egal și absent în care sînt tratate întîmplările crude în carte (pogromuri, invazii, crime), ca și cum ar mai fi fost trăite o dată, demult, sau ca și cum ar fi fost vizionate de departe și de foarte sus, întrucît numai privite astfel,

ierarhiile, distanțele în timp și spațiu, hotarele faptelor bune și ale faptelor rele nu mai au cine știe câtă importanță. Această constantă neparticipare afectivă, ca și strania inaptitudine a discriminării actelor și atributelor lumii reale ori ale lumii închipuite accentuează senzația, și ea inconfundabilă, de gratuitate absolută, de cufundare lină, în lumea mătăsoasă a unui vis nesfârșit, unde regulile sînt abolite și unde totul e imagine și nimic nu e durere. Recitind această carte mirobolantă și din perspectiva *poieticii* ei (a mersului gîndirii producătoare), am încercat să verific dacă nu cumva indiferentismul textului (care îl apără de invazia obositoare a emoției, dar și de meschinăria oricăror convenții sau reguli) nu are la origini (cum se întîmplă în cazul marilor reușite artistice) o decizie auctorială năucitor de simplă și tocmai de aceea de o mare eficacitate. Și chiar are, căci *adiaforia* și tot ce decurge, în chip paradoxal, din indolență și din delăsare sînt consecința dizolvării consecvente a oricărei *stări de expectație*, prin dotarea personajelor cu planul amănușit al propriei lor vieți, prin informarea lor cu datele destinului. Postulînd cu seninătate sinucigașă acest principiu antiepic și sufocînd, cu bună știință, interesul narativ, Agopian, degrevat de mai toate servituțile povestirii cu „ce urmează”, își păstrează energiile artistice intacte. Pentru că personajele-povestitoare știu bine ce vor face și ce se va întîmpla, ele renunță să se mai preocupe de fapte, de evenimente, de ziua de mîine. Dilatîndu-și, după bunul lor plac, prezentul, preschimbîndu-l în sporovăială și visare infinită, ele își întemeiază existența pe temporizare, ignorare, resemnare, complăcîndu-se în nesfîrșirea așteptării, în conversații fabuloase cu miză inexistentă, în voluptatea unor reverii de durată unor anotimpuri și a unor ani, perioade de timp care pot fi, la nevoie, date înapoi și reluate cu încetîntorul dacă n-au părut îndestulătoare. Avem aici situația cea mai naratogenă cu putință, fiindcă o *amînare* a destinului cunoscut sau intuit a iușit debitul fabulatoriu al Șeherezadei. Cu toate acestea, în *Tache de catifea* ea nu naște povești, nu zorește mișcarea narativă spre un deznodămînt amăgitor-dezamăgitor, ci doar dă curajul autorului și „eroilor” să facă ce vor cu vorbele lor, să-și ocupe, în chip și fel, timpul pe care știu că-l mai au, să se joace bezmetic cu el, întorcîndu-l pe dos, întinzîndu-l halucinant ca pe o gumă, oprindu-i curgerea, pe care o credeam implacabilă, în dese stop-cadre, suspendînd și inversînd succesiunea cauză-efect. Jocul cu timpul deschide apetitul pentru alte feluri de jocuri, cu spațiul, cu legile gravitației, cu formele obiectelor și ființelor, cu raportul logic dintre dimensiunile lor. „Nu trebuie să ne batem capul cu ce o să facem după asta” – e leitmotivul care sună ca un îndemn la începutul fiecărei

scene și ca o descurajare a oricărei inițiative care ar putea amenința plăcerea statului pe loc: „O să stăm un an așa și pe urmă ce o să facem? Iar eu am spus că anul pe care trebuia să-l stăm nu trecuse încă, așa că nu are rost să ne batem capul cu ce o să facem după asta”. Personajele nu mai fac imediat ce ar fi putut face pentru că știu că oricum o vor face. Ele zac în inacțiune, iar apoi, în regretul lipsei de acțiune. Când trebuie să pășească, cel care are această neinspirată idee rămîne ore în șir cu piciorul suspendat în aer. Obiectele uită să cadă, o bătaie în ușă e auzită după un ceas, o frază e reluată după cîteva rînduri, ca și cum nu ar mai fi fost spusă. Moartea pare depărtată și leneșă și nu poate ajunge la vremea ei. Faptele devin posibile doar în închipuire, în reveriile comic-eroice ale celor ce-și declară voluptos hotărîrea – dacă ar fi capabili de vreo hotărîre – de a întoarce spatele cu totul viitorului într-o nesfîrșire a așteptării: „Și gîndindu-se la lupta pe care o dusesem împotriva celor doi, dacă așteptarea și visarea pot fi numite luptă, și știind că așteptarea și visarea și sporovăiala noastră pot fi numite chiar așa. După cum și așteptarea celor doi, a lui Mamona cel Tînăr și a lui Vaucher, prelungită la nesfîrșit în măsurarea pămîntului înghețat, tot luptă s-a numit sau așa am hotărît noi s-o numim. Dar ei știind despre nesfîrșirea așteptării și nouă plăcîndu-ne tocmai nesfîrșirea asta”. Ca și cum ar fi băut din apa uitării ori, și mai sigur, ca și cum ar fi fost visate borgesian de altcineva și ar fi știut asta, personajele principale, ca și „natorul”, scutite de a se ilustra prin fapte și acțiuni, sînt neostenit adormite, au privirea uitucă și zac în picoteală și lene, „tăcînd și flecărînd și bînd cafele și mîncînd dulcețuri și așteptînd să se însereze și chiar moțăind din cînd în cînd...”. Cînd se trezesc, fac gesturi absurde, imprevizibile. Boierul Lăpai e un fel de Tîndală urmuzian, somnolent și confuz, un călcător în străchini specializat în constatarea evidenței. Fratele lui, Piticul, pare a fi eminența cenușie și cel mai activ dintre cei „trei viteji” doar fiindcă are energia să completeze gîndul nespus sau abandonat, din indolență, la jumătate al celorlalți. Acest Achile de două palme ia, din cînd în cînd, decizii imprevizibile și mărețe, dar privite cu suspiciune de ceilalți: „Nu! a spus Piticul uitîndu-se la mine ușor scîrbit și lăsîndu-se tăcerea peste noi după acest «nu», fiecare gîndindu-se la cît de «nu» o fi într-adevăr și dacă nu e un «nu» complet, cît o fi de «da»”. Cel de-al treilea membru al acestui comando al lenei, pentru care orice amînare a înfrîngerii reprezintă o splendidă izbîndă, e însuși boierul oltean Tache Vlădescu. Deși își deapănă viața (fie și din mormînt) și e privit în evoluție, rămîne în memoria cititorului ca un Oblomov balcanic, înecat în lentoare și indecizie :

„Tache de catifea încălecă absent la cele ce se petreceau, zgomotele lumii și mirosurile ei învăluindu-l”; „Tache părea că e în altă parte”; „Încălecă și iar porni scurgându-se prin vreme cu nepăsare”. Figuranții scenelor sînt din același aluat: caii au o privire apoasă, cînd nu sînt beți, servitorii picotesc și cască fără încetare, muncitorii care sapă, în curtea conacului, o groapă pentru var refuză, mulțumiți cu umbra de acolo, să mai iasă în zăduful amiezii să-și ia simbria, ucigașii uită să ucidă, morții să moară, diavolii să-și întrerupă siesta și să comită, conform obligațiilor de serviciu, rele, glonțul nu iese, ci începe să iasă din țeavă. Această încetinire a curgerii timpului, exact atunci cînd aceasta ar fi trebuit să fie rapidă, e și sursa celor mai multe efecte umoristice ale acestei cărți subtile. Pe un fond de inacțiune, de rărire a reprezentărilor și de lentoare universalizată, orice inițiativă bărbătească și orice tentativă de ieșire din starea de delăsare devin derizorii. Textul seamănă cînd cu o snoavă cu proști împiedicați și suciți, cînd cu *Povestea unui om leneș* cu absurdul ei implicit, cînd cu istorioarele minunate și cu gogomăniile feerice ale baronului Münchhausen, cînd cu marqueziana hălăduire în imposibil. Cînd „omul de acțiune” și cel mai cutezător din grupul celor absorbiți de sofistica nonacțiunii este un pitic și cînd singurele lui acțiuni energice inițiate în numele tuturor și anunțate cu mare fast sînt împoșcarea „dușmanului” cu flori de mușețel și ochirea cu un pistol cu pîlnie a unei scrumbii sîntem în plină comedie a făptuirii. După ce pronunță un discurs exhortativ spre a-și hotărî camarazii să purceadă la lupta cu Răul, Răul politic, se înțelege, „eroul”, unul dintre „eroi”, se așază la loc spre a constata, oarecum surprins și plăcut impresionat: „Cred că stau foarte bine”. Și tot așa, executînd pe tot itinerarul revoluției un balet hilar cu vajnice porniri și grabnice renunțări, trupa nătărăilor simpatici înveșmîntați operetistic *en grands guerriers* nu ajunge la București decît după moartea lui Tudor Vladimirescu. Ivit la 1821, cam pe nepusă masă, elanul revoluționar al personajelor, respectînd regula cărții, se stinge în chip jalnic, deturnînd, cum era de presupus, în prostrație, indolență și tembelfic convivial. Amănunt simbolic întrucît tradiția confirmă faptul că acesta e modul în care se combate răul și se consumă eroismul la români. Sînt și numeroase alte avantaje ale lentorii, fiindcă, descompuse și derulate cu încetinitorul, gesturile cele mai banale capătă adesea o lumină spectrală. Demn de interesul unor teoreticieni ai artei este și felul în care *descripția* (pe care nu are cum s-o evite autorul cînd nu are chef să se ocupe de viitorul eroilor săi), tocmai *descripția* se preschimbă, în chip paradoxal, în mișcare narativă prin dilatarea nemăsurată a unora dintre detaliile ei și prin dezvoltarea fantezistă

a consecințelor acestor dilatări. Descripția dă drumul, pe ușa din dos, unor scurte secvențe narative fantastice, unor halucinații de-o clipă, unor scene și întâmplări în care evoluează dezinvolt, în cel mai firesc mod cu putință, lighioane din bestiarul medieval, himere, întruchipări ludice, baroce sau suprarealiste, dar și dospeli hiperbolice agopiene care lărgesc simțitor și populează tărîmul „irealismului” românesc încă sărac. Avantajele prezervării forțelor creatoare, ca umare a ignorării consecuției, a precauțiilor narative și a suspansului, sînt mult mai numeroase. Cititorul va descoperi singur și alte aspecte seducătoare ale cărții în afara acestor performanțe stilistice centrate pe dilatare metaforică și pe hiperbolă: de pildă, mimarea erudiției și a vetusteții, a savanteriilor livrești, gustul pentru voluptățile și malițiile renaștentiste, cultivarea cruzimii și a grotescului, solemnizarea banalului, apetitul pervers pentru materia în descompunere, fascinația degradării și a extincției lente, picturalitatea copleșitoare. Manipulările metatextuale și intertextuale de care au făcut caz comentatorii interesați să facă din Agopian un postmodern nu ar mai reprezenta astăzi, în ochii cititorilor sastisiți de trucuri și sforării artistice, mare lucru dacă la acest prozator ele ar fi rămas o simplă dovadă a virtuozității textualiste. Însă, cînd personajele și autorul știu și arată că știu că sînt scrise, și au conștiința că trăiesc într-o carte, și nu în istoria reală, unde, și așa, existența lor nu ar aduce nimic nou lumii acesteia, atunci și acest fapt se adaugă altora asemenea pentru a crea un fundal melancolic întregii cărți. Un duh al zădărniceii cutreieră romanul și fiecare rînd al lui îți amintește că „deșertăciune sînt toate și viața aceasta este umbră și vis, căci în deșert se tulbură tot pămînteanul...”.

Eugen Negrici

Curriculum vitae

- 1905 – *octombrie 26*. Se naște la Jurilovca tatăl scriitorului, Ștefan, din părinții Virginia și Sarchis, mici negustori armeni din Dobrogea. (Sarchis Agopian avea o prăvălie „cu de toate” în comuna Luncavița.)
- 1911 – Sarchis Agopian dă faliment și pleacă în Anglia, unde avea o soră, pentru a pune pe roate o nouă afacere.
- 1913 – Un nou faliment, de astă dată în Anglia, îl determină pe bunicul scriitorului să se întoarcă în țară și să se mute cu întreaga familie (trei fete și doi băieți) în București. Familia Agopian se instalează pe strada 10 mese (stradă plasată între Foișorul de foc și Calea Moșilor) într-o casă care există și astăzi.
- 1919 – Moare Sarchis Agopian. Familia se mută pe strada Călușei, în atenasele avocatului Gioroceanu. Lipsit de mijloace materiale, tatăl scriitorului (botezat Ștefan, dar căruia toată lumea îi spunea Arșag, un nume clasic armenesc) intră ucenic într-un atelier de cizmărie.
- 1921 – *februarie 2*. Se naște la Craiova mama scriitorului, botezată Maria. Bunicii materni (Ana, născută Damian, și Sebastian Sacoșan) erau bănățeni, mutați după 1918 în Craiova. Cei doi au, pe Calea Severinului, casă cu prăvălie la stradă.
- 1947 – *ianie 16*. Se naște din părinții Ștefan (Arșag) Agopian și Maria Sacoșan un băiat, botezat Gheorghe, dar pe care tatăl său îl declară în acte Ștefan. Cei doi nu sînt căsătoriți și nici măcar nu stau împreună. Mama locuiește împreună cu copilul pe strada Ion Maiorescu, iar tatăl, pe strada Călușei. Copilul este însă recunoscut oficial de către tatăl său.
- 1951 – *mai 9*. Se naște sora scriitorului, Virginia. Părinții scriitorului se căsătoresc și se mută împreună pe strada Călușei, la nr. 37. Pînă la această dată, Ștefan este crescut fie de surorile tatălui, fie de bunica maternă, la Craiova.
- 1954-1961 – Primele șapte clase la Școala generală nr. 50, aflată la intersecția străzilor Aliman și Ion Maiorescu. Din 1957, familia

- locuiește pe Calea Moșilor nr. 281. În același an sora scriitorului este trimisă la Craiova, unde va sta pînă în 1963. În 1959 mama scriitorului se mută singură într-o casă pe care și-o construise pe un teren aflat la capătul tramvaiului 21, în apropierea spitalului Fundeni. De cei doi au grijă surorile tatălui.
- 1961 – Intră la liceul nr. 15, fost „Julia Hasdeu”. Încă din clasa a cincea făcuse o pasiune pentru chimie, pasiune care se va maturiza în timpul liceului. În liceu va obține rezultate mediocre, cu excepția chimiei și a fizicii. Cu toată înclinația spre științele exacte, începe să scrie poezie și în clasa a XI-a obține premiul I la un concurs de poezie pe liceu.
- 1965 – Bacalaureatul și examenul de admitere la Facultatea de Chimie a Universității București, unde reușește să se plaseze pe la mijlocul listei celor admiși. Debut cu cinci poezii în suplimentul revistei *Ramuri*, *Povestea vorbeii*, supliment condus de poetul Miron Radu Paraschivescu.
- 1968 – *toamna*. Este exmatriculat din facultate din cauza absențelor. Între 1965-1968 scrie mult, poezie, proză scurtă și teatru. Două încercări de a scrie roman sînt abandonate ca nereușite. În aceeași perioadă o cunoaște pe Cristina Mamali, viitoarea soție.
- 1969 – *primăvara*. Este încorporat pentru a-și face serviciul militar la o unitate de muncă unde soldații nu aveau drept să poarte armă.
- 1970 – *toamna*. Este lăsat la vatră cu gradul de sergent, specialitatea sanitar.
- 1970-1973 – Negăsindu-și un loc de muncă, este întreținut de tatăl său, dă meditații, scrie. În 1970 depune la Editura Cartea Românească volumul de proză scurtă *În după amiaza aceea*, pe care îl va retrage după „Tezele din iulie”. Îi cunoaște pe poeții Iolanda Malamen și Valeriu Pantazi, cu ajutorul cărora intră în boema bucureșteană. Printr-o relație de familie îl cunoaște pe Alexandru Paleologu, redactor la Editura Cartea Românească. Alexandru Paleologu îl sfătuiește să scrie un roman. În 1971 depune la Editura Cartea Românească romanul *Ziua miniei*, la care a scris un an de zile. Alexandru Paleologu îi promite că îl va publica. În toamna lui 1973 se angajează la ISPIF (Institutul de studii și proiectări pentru îmbunătățiri funciare) ca desenator tehnic, dar va munci ca dispecer într-un atelier de proiectare.

- 1974 – *august*. Se căsătorește cu Cristina Mamali, psiholog. Locuiesc împreună cu bunica soției într-un apartament de pe lângă Sala Palatului. Scriitorul abandonează romanul *Tache de catifea*, după două capitole pe care le scrisese în 1972. Începe să scrie la *Manualul întâmplărilor*, dar îl abandonează după prima povestire. Practic, până în 1977 nu va mai scrie nimic. Face o pasiune pentru numismatică.
- 1977 – *martie*. La Cercul de numismatică de la Casa Armatei îl cunoaște pe Nichita Stănescu, cu care se va împrieteni. În toamnă îi arată lui Nichita primele două povestiri din *Manual* și acesta le declară geniale. Cu ajutorul lui Valeriu Pantazi îl cunoaște pe Mircea Ciobanu. Acesta se declară de acord să citească romanul *Ziua mîniei*, care zăcea la Editura Cartea Românească din 1971. Mircea Ciobanu se hotărăște să publice romanul. Cei doi scriitori se împrietenesc.
- 1978 – Romanul *Ziua mîniei* este trimis în tipografie. Scriitorul termină de scris *Manualul întâmplărilor*, pe care îl citește cu mare succes prietenilor (Nichita, Valeriu Pantazi, Mircea Ciobanu, Sorin Dumitrescu...). Din „lipsă de hîrtie” romanul *Ziua mîniei* nu apare în 1978. Începe să scrie din nou la *Tache de catifea*.
- 1979 – Apare, după opt ani de așteptare, romanul *Ziua mîniei*. Eugen Simion crede că autorul trebuie „să iasă din literatura pe care a citit-o și să-și inventeze propria tipologie literară”, iar Laurențiu Ulici, că „intruziunea viitorului în prezent, a prezentului în trecut și a trecutului în viitor” „complică lectura și face să se vadă într-un fel obositor propriul ei artificiu”. Eugen Negrici salută fără rezerve romanul, prezicîndu-i autorului un viitor strălucit. După o săptămîină de la lansarea „oficială” a romanului, familia Agopian are un urmaș, un băiețel botezat Ion.
- 1980 – Termină de scris *Tache de catifea*, la care lucrase cu intermitențe din 1972. Mircea Ciobanu, care ascultase lungi fragmente citite de autor, îl propune în planul editorial al Editurii Cartea Românească pe anul 1981. Familia Agopian își cumpără un apartament de trei camere în apropierea Grădinii Botanice și se mută în el.
- 1981 – Apare la Editura Cartea Românească *Tache de catifea*. Romanul este primit cu indiferență, dar criticul Paul Georgescu „sparge gheața” scriind: „La a doua sa carte, tînărul Ștefan Agopian se arată un excelent povestitor, cu un fel al său deosebit, care nu e al nimănui. *Tache de catifea* e o carte

admirabilă, ce merită ploconelile toate”. Cronica din *România literară* a lui Paul Georgescu, criticul care îi susținuse fără rezerve pe Preda, Nichita Stănescu, Ștefan Bănuțescu, Matei Călinescu..., atrage atenția criticilor tineri, care se entuziasmează de roman. *Tache de catifea* e propus pentru premiul Uniunii Scriitorilor, dar juriul își dă seama că autorul nu este membru al respectivei organizații și că nu i se poate acorda premiul. Termină de scris romanul *Tobit*, început în 1980. La sugestia lui Mircea Ciobanu, romanul este propus Editurii Eminescu (redactor Maria Graciov).

1981-1982 – Se documentează pentru romanul *Sara* care, de fapt, reia povestea biblică *Cartea lui Tobit* și va reprezenta volumul întâi la *Tobit*.

1983 – Apare romanul *Tobit*. „Bisturiul lui Agopian taie frazele ca un maestru al anatomiei epice, dându-le o viață pe care nu te-ai fi așteptat s-o găsești atât de vie tocmai pe lama rece a cuțitului” (Ioan Buduca, *Amfiteatru*, sept. '83). „Scris superb, *Tobit* se citește cu plăcere și cu superior amuzament. Acest roman eroic-comic, parodic, mai mult poetic decât satiric, este opera unui prozator foarte înzestrat, posesor al unor expresii rafinate, stilist înăscut, care știe să pună accentele unde trebuie” (Nicolae Manolescu, *România literară*, nr. 34, 25 august 1983).

26 septembrie. Se naște fiica scriitorului, Ana.

Noiembrie. La insistențele lui Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, este angajat la revista *România literară* pe post de tehnoredactor. Este primit în Uniunea Scriitorilor.

13 decembrie. Moare Nichita Stănescu.

1984 – Apare la Editura Cartea Românească *Manualul întâmplărilor* (redactor Mircea Ciobanu). „Agopian împinge de la spate, pînă în fața supremilor degustători ai literaturii, un gen care abia acum începe să-și trăiască posteritatea” (Mircea Mihăieș, *Orizont*, nr. 21). „Ștefan Agopian își dovedește încă o dată remarcabila virtuozitate” (Dana Dumitriu, *România literară*, nr. 22). „...din punctul meu de vedere, Ștefan Agopian este prozatorul cel mai original din promoția '80...” (Ioan Holban, *Cronica*, nr. 37). „*Manualul întâmplărilor* este o minunăție” (Paul Georgescu, *România literară*). „În mai puțin de o sută de pagini, Ștefan Agopian ne-a dat cîteva povestiri exemplare, niște bijuterii epice în care arta descrierii și parabola se află la limita cea mai de sus” (Radu G. Țeposu, *Flacăra*, nr. 32). „Agopian nu deschide uși: el le dărimă ori, și mai exact,

construiește noi, surprinzătoare porți în zidurile literaturii” (Mircea Mihăieș, *Orizont*, nr. 50, 1985). „Cărțile publicate de Ștefan Agopian [...] au impus definitiv scriitura originală, fermecătoare și profundă a acestui autor excepțional. Formula *Agopian* este inconfundabilă și (trebuie mărturisit acest lucru) greu analizabilă” (Dan C. Mihăilescu, *România literară*, nr. 24, 1986). „*Manualul întâmplărilor* de Ștefan Agopian are concentrarea, fluența, tensiunea epică și stilistică a unei capodopere” (Dan Culcer, *Vatra*, nr. 11, 1986).

Aprilie. Prima călătorie în străinătate, la Moscova, împreună cu criticul Mircea Scarlat.

Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru romanul *Tobit*.

În decembrie pleacă împreună cu soția într-o călătorie de două luni în Occident (Germania, Franța, Belgia).

Romanul *Tobit*, la recomandarea lui Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, primește premiul C.C. al U.T.C. Moare la numai 42 de ani poetul Virgil Mazilescu, care în ultimul an de viață locuise împreună cu iubita (Rodica Palade) în casa socrilor lui Agopian (Plevnei nr. 56).

1985 – Depune la Editura Eminescu romanul *Sara*. Începe să se documenteze pentru romanul *Fric. Manualul...* ia premiul Uniunii Scriitorilor.

1986 – La propunerea lui Dumitru Radu Popescu primește o bursă în SUA, la Universitatea din Iowa (International Writing Program), bursă pe care o primiseră aproape toți scriitorii importanți (Blandiana, Ivăsiuc, Păunescu, Titus Popovici...). I se refuză viza.

1987 – După doi ani de discuții cu cenzura, apare romanul *Sara* (redactor Virginia Carianopol) la Editura Eminescu. „*Sara* este un roman în care își amestecă licorile tot soiul de genuri, specii și formule literare : roman istoric, dar și comic, ludic și parodic, narațiune fantastică și onirică, tablou colorat de epocă, parabolă filosofică, poem în proză, poveste pentru copii, experiment textualist, fantasmagorie romantică, scenarie barocă...” (Nicolae Manolescu, *România literară*, nr. 20). „...noua carte a lui Ștefan Agopian stârnește o admirativă perplexitate” (Mircea Mihăieș, *Orizont*). „Nu e tocmai simplu să încerci o interpretare a noului roman al lui Ștefan Agopian” (Marian Papahagi, *Tribuna*, nr. 23). „...dincolo de justetea unei interpretări sau a alteia, parcă sfidându-le pe toate, *Sara* rămîne o carte admirabil scrisă” (Laurențiu Ulici, *Contemporanul*). „Opera

agopiană există, e întregă, oricît ar mai putea fi întregită, așa că putem vorbi despre literatura sa ca și cum autorul n-ar mai fi printre noi. Norocul nostru că e!” (Ioan Buduca, *Viața studențească*, nr. 37). „...întreaga planetă a lui Agopian, ce refractă strălucirea și întunericul țărînei pe care stăm și trecem, are o enormă putere de atracție, sorbindu-ne către adîncurile ei” (Paul Georgescu, *România literară*, nr. 38). „Hotărît lucru, romanul *Sara* este o carte ratată, dar nu numai prin excesul de textualizare” (Romul Munteanu, *Flacăra*, nr. 45). Romanul *Sara* primește premiul revistei *Amfiteatru* pentru cea mai bună scriere beletristică a anului. I se refuză pentru a doua oară viza pentru Statele Unite. Este invitat împreună cu Radu Tudoran la Bratislava, la Congresul A.I.C.L. (Asociația Internațională a Criticilor Literari), unde George Ivașcu, directorul *României literare*, funcționa ca personalitate de prim rang.

- 1988 – I se refuză pentru a treia oară viza pentru Statele Unite. Moare Mircea Scarlat, de care îl lega o strînsă prietenie.
- 1989 – Dumitru Radu Popescu îi propune aproape ultimativ să intre în PCR pentru a-l putea promova în redacția *României literare*, dar este refuzat. O serie de trei interviuri în *România literară* cu Petru Creția, Mircea Ciobanu și, la comandă, cu Dinu Săraru. La Editura Kriterion apare romanul *Tobit* în limba germană. D.R.P., exasperat de refuzul autorului de a intra în PCR, intervine la Securitate și obține un pașaport (cu viză) pentru SUA. În august pleacă în SUA, pentru a onora bursa de la Universitatea din Iowa. Toată lumea este convinsă că nu se va mai întoarce, mai ales că sora lui (căsătorită Georgescu) era stabilită în SUA încă din 1985.
- 1990 – Pe 17 ianuarie se întoarce în țară. *România literară*, prin G. Dimisianu, îi refuză mutarea din tipografie, unde lucrase ca tehnoredactor din 1983, în redacție. La propunerea lui Nicolae Prelipceanu, cu care se împrietenise încă din '83, se mută ca redactor la revista *Luceafărul*, seria Ulici. Inaugurează în *Luceafărul* rubrica „Momos” (zeul grec al deriziunii), pe care o va ține săptămînal pînă în 1994.
- 1991 – La Editura Paideia apare ediția a doua a romanului *Sara*, cu un desen pe copertă de Vasile Kazar, care ilustrase deja cîteva cărți ale autorului. Cartea este primită cu indiferență. Face excepție criticul Florin Manolescu, care pune în *Luceafărul* problema reeditărilor.

- 1992 – Acceptă să lucreze la ziarul *Cotidianul* (susținut de Nicolae Prelipceanu) ca șef al secției politice.
- 1993 – Publică în *România literară* proza erotică *Noapte de februarie*. În urma „scandalului” provocat de apariția acestei proze, Nicolae Manolescu, directorul revistei, publică în nr. 8 un editorial („Literatură și sex”) în care ia apărarea autorului: „Se pare că cititorii care s-au supărat de libertățile luate de dl Agopian au uitat că există o lungă tradiție a literaturii de acest fel, printre măștrii ei necontestabili numărându-se «clasicii» ai literaturii lumii...” și „...trebuie să reamintesc că dl Ștefan Agopian este unul dintre cei mai valoroși prozatori contemporani și că o proză a d-sale nu poate fi niciodată privită ca imorală ori pornografică”. La cererea lui Gabriel Liiceanu, *Manualul întâmplărilor* este reeditat la Editura Humanitas. Pe coperta a patra, Petru Creția scrie: „Din când în când, e bine să citești de câteva ori la rând *Manualul întâmplărilor*, din pura bucurie pe care această carte vrăjită o dă”. Mircea Ciobanu, directorul Editurii Eminescu, îi publică o parte din povestirile scrise între 1968 și 1971, sub titlul *Însemnări din Sodoma*. Din cauza povestirii *Artistul în Macedonia*, care prefigura războiul din Iugoslavia, și a povestirii *Viața la oraș*, care anunța revoluția din '89, Ioana Pîrvulescu de la *România literară* crede că povestirile au fost scrise după 1989 și au fost antedatate. Antedatatarea ar fi mascat pierderea de suflu epic și, parțial, a talentului. În urma unor conflicte cu Ion Rațiu, patronul ziarului *Cotidianul*, este dat afară de la ziar (împreună cu Nicolae Prelipceanu și Florin Iaru).
- 1994 – Din lipsă de fonduri, revista *Luceafărul* își încetează apariția. Fără nici un venit, primește o bursă „Soros” (100 de dolari pe lună, timp de un an) pentru creație. La Editura Peter Lang din Frankfurt am Main, Anke Pfeifer publică lucrarea *Das Pikareske in der rumänischen Prosa des 20. Jahrbunderts*, în care este analizat și *Manualul...* (alături de scrieri ale lui Panait Istrati și Zaharia Stancu).
- 1995 – Uniunea Armenilor din România, prin președintele ei, Varujan Vosganian, îi propune să înființeze o editură. Până în anul 2000, Ștefan Agopian conduce Editura Ararat.
- 1997 – La propunerea poetului Ioan T. Morar, cu care e prieten de multă vreme, se angajează ca redactor la revista *Academia Cațavencu*.

- 1998 – Participă ca invitat al părții germane la *Tîrgul de Carte* din Leipzig. În traducerea lui Gerhardt Csejka, citește din *Manualul...* atât la Leipzig, cât și la Frankfurt.
- 1999 – Institutul *Literatur WERKstatt* din Berlin îl invită pentru a citi în fața publicului german (traducător Gerhardt Csejka). Premiul Uniunii Armenilor din România – „pentru contribuții deosebite aduse la sporirea prestigiului Comunității Armene din România”.
- 2000 – Publică volumul de teatru *Republica pe eșafod* la Editura Cartea Românească (Premiul Asociației Scriitorilor din București). Este decorat de președintele Emil Constantinescu cu Ordinul Național „Pentru merit”, în grad de Comandor. Figurează pentru prima oară într-un manual de *Limba și Literatura Română* (clasa a X-a), manual apărut la Editura Univers sub conducerea lui Mircea Martin. La Editura Aula din Brașov apare sub semnătura Ruxandrei Ivăncescu monografia *Ștefan Agopian*. În *Dicționarul Esențial al Scriitorilor Români* (Editura Albatros), criticul Cornel Moraru îi dedică un articol.
- 2002 – Din mai este redactor-șef al suplimentului *Ziua literară*, care apare în fiecare luni împreună cu ziarul *Ziua*.
- 2003 – La Editura Polirom îi apare volumul de proză *Fric* (Premiul revistei *Cuvîntul* pentru cea mai bună carte de proză a anului).

În 1981, atunci cînd a apărut acest roman, dedicațiile se făceau într-un singur sens, sens de cele mai multe ori nedorit de autor.

Atunci ar fi trebuit să scriu o parte din rîndurile de mai jos. O fac astăzi :

*Cristinei, soția mea,
care, timp de aproape zece ani,
nu s-a descurajat vîzînd că nu public nimic;*

*prietenilor mei
Iolanda Malamen, Valeriu Pantazi, Mihai Elin,
Sorin Dumitrescu, Virgil Mazilescu, Rodica
și Mircea Ciobanu, Nichita Stănescu,
primii care au ascultat lungi fragmente
din această carte;*

lui Mircea Ciobanu, primul editor al acestei cărți;

*criticilor Paul Georgescu, Ioan Holban
și Costin Tuchilă care, trecînd peste inerțiile
și mizeriile epocii, au scris primii,
mai mult decît favorabil, despre carte;*

*și, nu în ultimul rînd, lui Petru Creția,
stăpînitor deplin al tainelor acestei cărți.*

Autorul

„Nu plîngeți, că n-au murit, ci doar me”
(o introducere)

Acum, cînd citiți cuvintele acestea, cuvinte spuse de fapt pentru o femeie, dar potrivindu-se la fel de bine și pentru mine, sînt mort. Mort și îngropat și uitat de multă vreme, de atunci, de cînd, într-o zi oarecare din vara anului 1848, Mamona cel Tînăr mă va omorî. Și acum nu fac decît să stau cu pămîntul peste mine și, putrezind încet și veșnic, să mă gîndesc și să vorbesc și să știu că vorbele și gîndurile mele sînt ale altuia, ale celui pe care, cu voia dumneavoastră, și trebuind, nu-i așa?, să-l numim în vreun fel, îl vom numi Autor. Aș putea să-l numesc și altfel, dar, nefiind vreo cinste deosebită în vreun nume sau vreo diferență, îi voi spune așa. Acesta pe care l-am numit, Autorul, și-a închipuit viața mea, a avut cheful și răbdarea să-și închipuie cum ar putea fi o viață, a cuiva, și, momindu-l, întinzîndu-i pe tavă faptele, l-am atras înspre mine, am reușit să fac asta, eu, cel mort de mai bine de o sută de ani, l-am prins într-o capcană uriașă și tristă, fiindcă ce altceva poate fi viața mea decît o capcană, în care poți să te simți o vreme liber și fericit și mîndru de cotrobăiala pe care ai început-o.

O să rîdeți, dar eu sînt de fapt Autorul, eu, Tache Vlădescu, născut în anul 1800 și mort peste patruzeci și opt de ani, ucis imediat după revoluție de Mamona cel Tînăr. Și acum nu fac decît să stau cu pămîntul peste mine, batjocoritor ca orice mort, și, în timp ce oasele mele se albesc, să aștept să se albească atît de mult încît să-și capete strălucirea firească și gălbuie a celor morți dintotdeauna. Și, tot așteptînd, să mă bucur că, într-o zi, un oarecare și venit cine știe de unde, din ce Galilee, un Autor, va încerca să facă din oasele mele

descărnate un om viu și vorbind și tăcînd. El este deasupra mea, plutind prin cețurile amintirilor mele ca vreo pasăre cercetătoare și harnică. Nu știe că sînt nepăsător și că, dacă mă prefac altfel, nu este decît din cauza plictiselii ce mă cuprinde uneori. Aș putea să-i rîd în nas și, părăsindu-l, să mă întorc în așteptarea ce nu se va sfîrși, în lenea și plictisul acestei așteptări pe care o petrec nepăsător și fără vreun gînd anume. Nu o fac totuși, chiar dacă această putere este în mîinile mele, iar slăbiciunea în mîinile lui. Fiindcă așa cum eu sînt mort, iar el este viu, eu sînt personaj, iar el Autor, toate acestea ar putea fi și invers. Pot crede așa, cu atît mai mult cu cît nu mă oprește nimeni s-o fac. Iată :

M-am născut la începutul secolului și, ca orice om care se naște din nou, m-am bucurat de aceasta, dar nu atît de mult pe cît s-ar fi cuvenit. Fiindcă m-am născut într-o zodie nenorocită și într-un secol ceva și mai nenorocit.

Mă trag dintr-o familie nu prea veche, dar nici din acelea cum se văd astăzi. Primul din familia noastră despre care se știe este Ștefan Vlădescu, vel-pivnicer sub Mihail Radu-vodă. Sînt și alții înainte, un șir necurmat, dar de acest vel-pivnicer este legată legenda întemeierii familiei noastre, care, ca orice legendă, își are cusururile și frumusețile ei. Dar și mai important în această poveste este Mihail Radu-vodă, sau, cum i se mai spune, Mihnea al treilea vodă, care și-a căpătat domnia în anul 1658, în martie 5, urmîndu-i lui Constantin Șerban Basarab-vodă, supranumit și Cîrnul. Cum a luat domnia, nu știu, și nici de ce, fiindcă, în afară de faptul că era grec și cămătar, fiul unui anume Iane Surdul, Mihnea al treilea vodă mai avea o singură calitate: se pricepea la femei. Și nici măcar nu se pricepea atît de bine încît să nu mai aibă timp și de altele, de unirea cu Gheorghe Rakoczy, să zicem. Fiindcă a făcut-o și pe asta, s-a unit cu Rakoczy, și numai după ce s-a unit, acesta din urmă a fost bătut de turci și înlocuit la rezezeală cu Acațiu Barcsai, și boierii care se opuseseră unirii i-au putut rîde în nas lui vodă, enervîndu-l. Și mult mai tare decît se rîde de obicei în asemenea ocazii, a rîs, ca un prost, vel-pivnicerul Ștefan Vlădescu, și nu spre norocul lui, oricum.

Și-a adunat prietenii, le-a dat să bea și să mănânce și astfel a început cea mai lungă petrecere pe care au cunoscut-o vremurile acelea de după căderea lui Rakoczy. Petrecerea a ținut o lună și tradiția familiei mele povestește că a fost pe măsura înfrîngerii lui vodă, oricum, pe măsura inversă a stării în care erau vremurile. În orice caz, nu a fost pe măsura vel-pivnicerului. Fiindcă vel-pivnicerul era pitic, poate nu chiar pitic, avea însă o statură tocmai potrivită pentru un gând de acest fel, după ce te uitai o vreme la el, nu prea multă, desigur. Și nici nu era un pitic de-adevăratelea, nu unul care să creadă el însuși asta, era numai mic de statură, puțin spîn, nu prea totuși, și din statură și din spîneală i s-a tras poate vorba că nu e vreun bărbat cine știe ce, adică nu unul despre care să afle și alții. Era însurat, dar pe nevastă-sa, Ionica, o ținea ascunsă de ochii lumii, gîndind despre ea că e stearpă, fiindcă, cu toate dovezile lui de gingășie, ea nu răspunsese așa cum răspunde orice femeie cît de cît. Nu răspunsese deloc. Așa că o ținea închisă și ascunsă de ochii și gura lumii și încerca să-și dovedească bărbăția în toate celelalte feluri care mai rămăseseră pe lumea aceea, a anului 1658, și, spre nenorocul lui, din toate acele feluri, alesese Petrecerea și Complotul.

O ținea închisă pe Ionica, nevastă-sa, dar, așa cum se întîmplă pe lumea asta, în care nimic nu e perfect, chiar și închisul unei femei s-a dovedit prea puțin așa. Fiindcă atunci cînd te-ai hotărît să închizi o femeie într-o odaie și s-o ții mai multă vreme acolo, treaba ta de ce, în orice caz făcînd asta, nu-ți mai rămîn pe lume prea multe de făcut, de fapt, nimic. Numai că vel-pivnicerul începuse să comploteze și, ca și cum complotul și închisul n-ar fi fost de ajuns, s-a apucat și de petrecut. A petrecut și a complotat și, în tot timpul acestor două întîmplări, a uitat de Ionica. Și Ionica, văzînd ce se întîmplă și cît de mult timp, după o vreme și-a scos cerceii din urechi și cele cîteva inele pe care le avea pe degete, a chemat paznicul și, după ce i-a arătat mica grămadă de aur și de pietre pe care o strînsese la un loc, a fost o femeie liberă. Nu pentru mult timp, dar destul. Destul ca să poată ajunge la Mihail Radu și să-i poată spune cum și ce. Și cum nimeni nu e prost, nu atît de prost, Mihail, în răgazul ce mai rămăsese

de ascultat, s-a îndrăgostit ca un nebun de ea, și Ionica, după tot ce s-a întâmplat se și întîmplase, acum era iar în camera ei bine păzită, și-a dat seama că e și ea îndrăgostită. Poate că și era.

De-abia la sfîrșitul petrecerii sau poate nu chiar la sfîrșit, oricum spre sfîrșit, vel-pivnicerul-complotist și-a adus aminte de soața închisă și părăsită și, din elanul beției și al complotului, a hotărît că e tocmai momentul potrivit pentru a dovedi lumii că Petrecerea, Complotul și Bărbăția, toate astea trei și împreună, au poposit în casa lui. Întîmplarea nu e nici măcar prea ciudată și, mai multe luni, vel-pivnicerul a crezut că totul, oricum, o mare parte a acestui tot, care este lumea, s-a ordonat după mintea și închipuirea lui. Oricine are dreptul să creadă asta o vreme. Vel-pivnicerul a crezut-o timp de vreo trei luni. Fiindcă, după acest răgaz fericit, Mihail Radu-vodă a organizat cea mai scurtă petrecere a acelor vremuri. A poftit treizeci de boieri să mănînce cu el și, după ce i-a ospătat la repezeală, cînd încă ultimul duminică îl mai aveau în gură, înaintea rîgîitului fericit de după înghițitura finală, tocmai atunci, le-a tăiat capetele. Printre capetele căzute era și cel al vel-pivnicerului Ștefan Vlădescu. Ce-o fi crezut, în timp ce capul ca o bilă greoaie i s-a rostogolit de pe butuc, în noaptea Tîrgoviștei, nu știu. Și nici ce era în capul lui vodă privind trupul ghebos al vel-pivnicerului zbătîndu-se molatic la picioarele lui.

Toamna, în timpul răscoalei, Ionica a născut un băiat și vodă l-a înzestrat cu o moșie mare pe lîngă Craiova, și mai apoi, în timpul fugii în Ardeal, Ionica și copilul erau cu el împreună. După otrăvirea lui Mihail Radu, Ionica și-a luat copilul și s-a întors în țară. Ce și-o fi spus, gîndindu-se la tot ce se întîmplase, nu știu.

Domnii, ca și domniile, s-au dus unii după alții, în învîrtirea lor nevrednică și trebuincioasă, Gheorghe Ghica, Grigore Ghica-fiul, Radu Leon, Antonie din Popești, Grigore Ghica a doua oară, Șerban Cantacuzino și, la urmă, Constantin Brîncoveanu. Fiul lui Mihail Radu, Gheorghe Vlădescu, avea atunci 29 de ani. Știa cine este și, profitînd de surghiunul vel-comisului Pătrașcu, îi luă locul. Numit fiind „magister

agazorum” și liniștit, în liniștea pe care și-o dă o asemenea înțimplare, din această liniște, scrise o carte numită *Iubirea sinelui pusă împotriva Republicii lui Platon*, și, așa cum se obișnuia, puse cartea sub numele lui vodă. Drept răsplată, primi pe una din nepoatele lui Brîncoveanu drept soată și cu ea avu trei copii, dar numai unul a trăit, ultimul, Matei, născut în 1701.

Biv-vel-comisul Gheorghe Vlădescu a murit în anul 1716 sub Nicolae Mavrocordat, care i-a tăiat capul pentru trădare. Urmașul lui, Matei, a fost primul dintre noi care a înțeles că este totuși mai simplu să mori decît să trăiești, așa că tot timpul în care Oltenia a fost sub austrieci, douăzeci de ani, nu s-a știut de el. A dus poate o viață plăcută și fără ambiții, altfel n-ar fi scris cuvintele acestea pe una din cărțile pe care le-am moștenit de la el:

„Nu-i cu puțință să trăiești o viață plăcută fără a trăi cu înțelepciune, cumsecade și cu dreptate, și nu-i cu puțință să trăiești cu înțelepciune, cumsecade și cu dreptate fără să duci o viață plăcută”.

Se pare că a dus chiar acest fel de viață, fiindcă, atunci cînd Grigore al II-lea Ghica a ridicat mînaștirea „Sfintului marelui mucenic și tămăduitoriu fără de argint Pandleimon”, Matei Vlădescu s-a călugărit acolo sub numele de Ioan și, nu după multă vreme, în timpul unui post prelungit, a murit. A murit în același an cu Grigore al II-lea Ghica, unul din prea scumpa doctorie „teriaca cerească”, celălalt de foame.

Matei Vlădescu a avut un băiat, Vasile, și acesta este bunicul meu. Nu s-a deosebit prin nimic și a murit de ciură în vremea lui Constantin Mavrocordat, care domnea a șasea oară peste țară. Singurul lui copil, Gavrilă, este tatăl meu și s-a născut în primăvara anului 1763.

Fapte și diluări

Tache de catifea este mort acum, și cuvintele „nu plîngeți, că n-au murit, ci doarme” sînt o minciună, dar o minciună pe care a spus-o altul și altădată, eu numai m-am bucurat că ea există și nu trebuie s-o inventez iar și iar. Și, fiind mort și sfînd

acolo unde, după cum a spus Piticul odată, stăm netulburați și veșnici, într-o sfortare netrebnică, părăsindu-și contemplația, din golul unui viitor nesfirșit, Tache de catifea, cel mort și uitat, a devenit Personaj, iar eu, ambiționând chiar aceasta, am devenit Autor. M-a numit așa, cu acest nume batjocoritor, știind mai bine decât mine că sfortarea de a aduna câteva fapte la un loc, ambiția aceasta, este fără vreun rost oarecare. Fiindcă nimic nu te îndreptățește să spui despre ceva mai mult decât despre altceva. Și totuși încumetându-mă la aceasta, să cred că vorbitul poate fi mai important decât tăcerea, eu, cel numit în batjocură Autor, ca și cum aș desena pe o oglindă, m-am apucat să înșir fapte și întâmplări. Sau poate că, din oglindă, cineva ca un Dumnezeu nemilos ne desenează pe noi ambițioșii. Nu știu. Și nu știu cu adevărat nici cine este Personaj și cine este Autor și dacă tot ce urmează este adevărat sau inventat. Iată :

„Tache de catifea s-a născut în anul 1800, și acest secol jalnic a fost descris atât de bine de un istoric : *«Secolul XIX în Țările Române ar putea fi definit prin imaginea unui drum pe care, în sensuri diferite, circulă căruțe, într-o șerpuire paralelă și domoală, numai că unele pline și altele goale, numai că unele rusești sau austriece și altele turcești, cele pline plecând, iar cele goale venind»*. S-a născut în anul 1800, și zodiile nu au fost favorabile nașterii lui. Steaua Regulus nu s-a arătat în dimineața aceea pe cer, oricât a căutat-o acela care, bine plătit pentru asta, trebuia s-o vadă. Un soare palid și fără putere a luminat într-un tîrziu lumea, marcîndu-i nașterea și singurătatea”.

Ar putea fi un început, dar nu e acesta. Iată :

„Cînd începu războiul rușilor cu turcii, în anul 1769, în noiembrie, cel care îmi va fi tată avea 6 ani. Cînd se istovi, în 1774, avea 11.”

Fără să avem vreun drept anume, vom hotărî că acesta e începutul :

Partea întâi

Capitolul unu

Istorii

Cînd începu războiul rușilor cu turcii, în anul 1769, în noiembrie, cel care îmi va fi tată avea 6 ani. Cînd se istovi, în 1774, avea 11. Apoi iar izbucni război, sub Mavrogheny, și tata se angajă căpitan în oastea domnului și se bătu cu turcii. Cînd războiul se termină, în 1791, avea 28 de ani și se săturase de arme. Se însură, dar nu avu noroc. Nevasta îi muri la trei luni după însurătoare, de ciumă. Era domn atunci Mihai Sutzu. Mulți au murit atunci, molima peste tot întinzîndu-se. Și înainte de ciumă fusese secetă și după ciumă au venit lăcustele.

După ce-și îngropă nevasta, tatăl meu se însoți cu un bărbier din Craiova, unu' Șopîrlă, care se pricepea la lecuirea ciumaților mai bine decît la bărbierit, așa se lăuda, și o porniră prin țară fără rost. Și nici prea bine nu puteau face, oamenii ascunzîndu-se cînd îi vedeau, crezînd că sînt slujbași de-ai stăpînirii. Și îi ascundeau și pe bolnavi. Așa că cei doi umblau cu limba scoasă după vreun ciumat să-l vindece. N-au găsit nici unul, și tata începu să se gîndească tot mai mult că dacă s-ar îmbolnăvi Șopîrlă, el ar putea să încerce să-l facă bine. Dar cînd i-a spus lui Șopîrlă, ăla nici n-a vrut să audă. Îl speriasse pesemne ciuma. Atunci taică-meu i-a zis că n-are ce face, o să se îmbolnăvească el, dar că trebuie să se mai gîndească la asta. Erau într-un han pe drumul dintre Pitești și Tîrgoviște și mai mult de băutură se țineau și de altele. Tata s-a gîndit o noapte și pe urmă s-a hotărît. A luat trei galbeni pe care îi avea de prisos, s-a dus la hangiu și, după ce i-a arătat, a zis că vrea un ciumat. Hangiul era un evreu botezat de curînd și era atît de nedumerit dintr-aceasta,

o parte din el trăgînd la dumnezeul cel vechi, altă parte la cel nou, încît cu ce rămăsese la mijloc a zis repede :

– Viu sau mort, boierule ?

– Oricum ! a zis taică-meu și i-a pus banii în palmă.

Apoi s-a dus fericit să-i povestească lui Șopîrlă ce afacere a făcut, să se bucure și el. Șopîrlă nu prea s-a bucurat și chiar începea să-i pară rău de însoțirea cu taică-meu. A zis numai într-o doară :

– O să-ți găsești beleaua, Gavrilă, cu ciumatu' ăsta !

– Cum o da norocu' ! a zis taică-meu. Și : Mai bine mergeam la București, că acolo auzii că sînt ciumați cu duiumul.

– Or fi ! a spus înțelept Șopîrlă.

Hanul era pesemne gol, numai hangiul cu nevasta lui erau acolo, și cei doi care se plictiseau de moarte.

– Eu mă duc în camera mea ! a zis taică-meu într-un tîrziu.

Aranjase cu hangița să vină și ea. Hanul nu era mare, dar avea acareturile bine orînduite și taică-meu le știa pe de rost, n-a mai avut nevoie de lumîinare ca să ajungă în odaie. Dar mai întîi a ieșit afară și s-a ușurat în balta aia de întunerice de-o avea în față și și-a hîrîit și gîtlejul, curățîndu-și-l. Cînd a ajuns în odaie, s-a întins pe o laviță și a așteptat-o pe Raveca, hangița, să vină. Mai venise și în alte nopți, nu mai era neliniștit ca în prima noapte, așteptînd-o. Așa că a adormit. L-a trezit un ciocănit în ușă.

– Tu ești ? a întrebat încet, dar știind cine e.

– Eu sînt ! s-a auzit dincolo de ușă.

Taică-meu s-a bucurat în gîndul lui că a venit femeia și a adormit din nou. Era vară și cald afară, și o lună mare răsărise pe cer. Luna aia buimacă îl trezi și o clipă nu știu ce e cu el. Curînd se dumeri și simți și femeia fierbinte alături. O luă în brațe, somnoros încă și mahmur. Pe urmă însă, cînd s-a trezit mai bine, a văzut că femeia de lîngă el nu e Raveca, hangița. Și nu era nici cineva cît de cît cunoscut ca să poată spune că a făcut o treabă legală. Iar pe masă, în lumina lunii, stătea întins un om.

– Cine e ăla ? a întrebat, șovăind parcă.

– Tata ! a spus femeia. L-ai cumpărat pe trei galbeni.

– ăsta e ciumatu' ! s-a bucurat tatăl meu.

Și uitînd de toate, a sărit din pat, așa în pielea goală cum era, și s-a dus la ciumat, care, frumos îmbrăcat, ședea cuminte pe masă. Aprinse o lumînare și cu ea în mînă cercetă fericit mortul de-l avea pe masă. Era un mort frumos și gras, îmbrăcat numai în haine scumpe, și avea și ceafa rasă. Mai ales ceafa mortului îl bucură nespuse și începu să strige ca un apucat după Șopîrlă și chiar prinse să dănțuiască în jurul mesei și să cînte. Și apoi urlă din rărunchi, strigîndu-l pe Șopîrlă :

– Vino, Șopîrlă, să vezi ce ciumat frumos avem!

Atunci femeia din pat, dezmeticindu-se puțin, spuse :

– Nu înțeleg nimic!

În timp ce femeia spunea cuvintele astea, taică-meu îl pupa pe mort. Vocea ei îl miră, uitase de ea.

– Cine naiba ești? întrebă.

– Fiica celui de pe masă! spuse ea.

– Aha! spuse taică-meu, dar tot nedumerit. Mortu', în orice caz, e al meu. L-am cumpărat, nu-l mai dau înapoi, orice-ar fi!

– L-oi fi cumpărat, a spus, da' e de furat. L-au luat din casă, de pe masă.

– Puțin îmi pasă, spuse taică-meu, de unde l-au luat! Și aici stă pe masă. O să-l pun pe Șopîrlă să-i cînte de îngropăciune, că ăsta se pricepe la toate și să-i fie de bine.

Și atunci, cea care avea să-mi fie mamă, Zamfira Lupu numindu-se, fiica biv-vel-postelnicului Lupu, începu să zbiere ca o apucată.

Taică-meu se uita la ea, mirat o vreme, apoi plictisit, și spuse :

– Mai taci odată, muiere, că nu pot să mă gîndesc!

Că tot uitîndu-se la ea, îl lovise aporia asupra întîmplărilor. Și, văzînd că nu tace, se hotărî repede și îi spuse că o ia de soață, numai să tacă. Și ea, mama mea adică, tăcu, simțind și o bucurie mare pe dinlăuntru, plăcîndu-i bărbatul pe care îl avea în față, bine orînduit cum se arăta, dar prea mult ghenocolatru femeilor, și asta nu-i plăcu. Taică-meu, înfuriat că la strigătele lui nu vine nimeni, și nici chiar la ale ei, renunță să mai strige și se duse în pat lîngă Zamfira.

Abia a doua zi de dimineață se lămuriră de-adevăratelea lucrurile. Hangiul, leneș de felul lui, tocmise doi oameni să-i

aducă din pământ din iarbă verde un mort. Cei doi însă, înfricoșați de ciumă, furară primul mort care le căzu sub ochi. Mortul furat e bunicul meu, biv-vel-postelnicul Lupu, care tocmai atunci se nimerise să moară, când slugile fugiseră de frica ciumei și în casă nu mai erau decât el și cu fie-sa. Adormind aceasta în prima noapte de priveghere, dădură hoții. Trezindu-se și găsind masa goală, primul gând fu la hanul ce-l știa în apropiere. Văzînd-o hangiul și auzind cine este, speriat, îi spuse toată povestea, îndulcind-o cum a putut mai bine. Dar ea a rîs numai ascultînd povestea lui și a zis poate :

– A dat Dumnezeu să nu rămîn singură pe lume!

Așa a fost hotărît să se întîlnească tatăl și mama mea și peste puțină vreme întîlnirea a fost sfințită în biserică. Tatălui meu nu-i păsa prea mult de tot ce se întîmplase, altfel, poate, pînă la urmă ar fi aflat că mama nu era cea drept care se dădea, fiica celui mort adică, ci o aventurieră oarecare, ce, aflîndu-se în trecere pe la han, profită de nebunia tatii pentru a-l îmbrobodi cum știu mai bine. Și poate nici Șopîrlă și nici hangiul nu sînt străini de tot ce s-a întîmplat. Dar asta e numai o bănuială a mea. Acum sînt morți și adevărul s-a dus o dată cu ei. Am încercat să dau de urma hanului aceuia, dar mi-a fost imposibil să-l găsesc. L-am căutat apoi pe Șopîrlă, bărbierul. El, care fusese acolo în noaptea aceea, ar fi putut să-mi povestească adevărul. Am cheltuit bani mulți pentru a-l găsi, oameni de-ai mei s-au răspîndit în toată țara, și, nu de mult, un anume Ladorică Săulescu veni și îmi ceru zece galbeni pentru a-mi spune unde se află Șopîrlă. Descusîndu-l cum am putut mai bine, am aflat că e omul de încredere al lui Vasile Mamona. Asta nu mi-a plăcut defel, dar îi dădui totuși banii și el îmi spuse că Șopîrlă se află retras la mînăstirea închinată Draga, sub numele de Grigore-cel-Tăcut, și că toată lumea speră să ajungă un sfînt după moarte, într-atît de aprig se arată cu cele sfinte. Și că să mă grăbesc, fiindcă Grigore-cel-Tăcut e aproape cu un picior în groapă.

Acum, cînd scriu toate astea, sîntem în Septembrie 1847. Am 47 de ani și de mult timp trăiesc retras la moșia mea, Mălura, neștiind mai nimic din ce se întîmplă pe lume.

Dacă ți-a plăcut, intră pe

www.elefant.ro/ebooks

descarcă volumul și citește mai departe!

